

O‘ZBEKISTONDA AHOLI BANDLIGINI TA’MINLASHDA TURIZM KLASTERLARINING IJTIMOY-IQTISODIY AHAMIYATI

Abriyev Zoirjon Sobirjonovich

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti Turizm va mehmonxona biznesi
kafedrasida katta o‘qituvchisi, PhD*

Annotatsiya: *Mazkur tezisdagi O‘zbekistonda aholi bandligini ta’minlashda turizm klasterlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda turizm klasterlarining hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, kichik biznes va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashdagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, klaster tizimining infratuzilma rivojlanishi, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash hamda xizmatlar sifatini oshirishga ta’siri ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tezisdagi innovatsion texnologiyalarni joriy etish va turizm salohiyatidan samarali foydalanish orqali bandlik darajasini oshirish imkoniyatlari ham ko‘rib chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *Turizm, bandlik, rivojlanish, biznes, tadbirkorlik, xizmatlar, hudud, innovatsiya, infratuzilma, salohiyat.*

Bugungi globalashuv jarayonida iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta’minlash, aholi bandligini oshirish hamda hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish davlat siyosatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, turizm sohasi nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki keng ko‘lamli bandlikni ta’minlovchi, xizmatlar sohasini rivojlantiruvchi va hududiy infratuzilmani yaxshilovchi strategik tarmoqlardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda turizmni rivojlantirish, uning salohiyatidan samarali foydalanish hamda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etishga katta e’tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, turizm klasterlari modelining joriy etilishi bu sohada yangi bosqichni boshlab berdi. Turizm klasterlari – bu bir hududda joylashgan mehmonxonalar, transport xizmatlari, madaniy meros ob’ektlari, umumiy ovqatlanish maskanlari va boshqa xizmat ko‘rsatuvchi subyektlarning o‘zaro hamkorlikdagi tizimi bo‘lib, u turistik mahsulotni kompleks shaklda taklif etishga xizmat qiladi. Mazkur tizimning eng muhim jihatlaridan biri uning aholi bandligiga bevosita ta’sir ko‘rsatishidir. Turizm klasterlari faoliyati natijasida yangi ish o‘rinlari yaratiladi, kichik va o‘rta biznes subyektlari rivojlanadi, mahalliy aholining daromad manbalari kengayadi hamda xizmat ko‘rsatish sohasida malakali kadrlar ehtiyoji ortadi. Bu esa o‘z navbatida hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, turizm klasterlari orqali hududlarning tabiiy, tarixiy va madaniy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyati oshadi. Bu

jarayon nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki mahalliy aholi uchun yangi kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirish, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va ijtimoiy faollikni oshirishga ham zamin yaratadi. Shu bois, O‘zbekistonda aholi bandligini ta‘minlashda turizm klasterlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini chuqur tahlil qilish, ularning samaradorligini oshirish yo‘llarini o‘rganish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Turizm klasteri tushunchasi iqtisodiyotda klaster nazariyasiga asoslanadi. Klaster – bu ma‘lum bir hududda joylashgan, bir-biri bilan bog‘liq bo‘lgan korxonalar, xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlar va infratuzilma subyektlarining o‘zaro hamkorlikdagi tizimi hisoblanadi. Turizm sohasida esa bu tizim mehmonxonalar, sayyohlik agentliklari, transport xizmatlari, madaniy meros ob‘ektlari, hunarmandchilik markazlari, umumiy ovqatlanish va ko‘ngilochar maskanlarni o‘z ichiga oladi. O‘zbekistonda turizm klasterlari rivojlanishi davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, bu yo‘nalishda hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va xizmatlar sohasini diversifikatsiya qilish asosiy maqsad qilib qo‘yilgan. Klaster yondashuvi turizmni alohida soha sifatida emas, balki iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari bilan integratsiyalashgan tizim sifatida rivojlantirish imkonini beradi.

Turizm klasterlarining eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalaridan biri – aholi bandligini ta‘minlashdir. Ushbu tizim orqali bevosita va bilvosita ko‘plab ish o‘rinlari yaratiladi. Masalan, mehmonxona xo‘jaligi, gidlik xizmatlari, transport tashuvlari, restoran va kafelar, hunarmandchilik ustaxonalari hamda esdalik sovg‘alari ishlab chiqarish kabi yo‘nalishlarda mahalliy aholi ish bilan ta‘minlanadi. Ayniqsa, qishloq hududlarida turizm klasterlarining rivojlanishi aholi uchun muhim bandlik manbai bo‘lib xizmat qiladi. Ilgari faqat qishloq xo‘jaligi bilan cheklanib kelgan hududlarda endilikda turizm xizmatlari ham rivojlanib, aholining daromad manbalari kengaymoqda. Bu esa migratsiya jarayonlarini kamaytirish va hududlarda ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashga yordam beradi.

Turizm klasterlari kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivoji uchun qulay muhit yaratadi. Klaster tizimi doirasida ko‘plab kichik xizmat ko‘rsatish subyektlari faoliyat yuritadi. Bu esa tadbirkorlar uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochadi. Masalan, oilaviy mehmon uylari (guest house), milliy taomlar tayyorlash xizmatlari, hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish va sotish, ekskursiya xizmatlari kabi yo‘nalishlar kichik biznesning rivojlanishiga turtki beradi. Natijada, mahalliy aholi nafaqat yollanma ishchi sifatida, balki mustaqil tadbirkor sifatida ham iqtisodiy faoliyatga jalb etiladi.

Turizm klasterlari hududlarning kompleks rivojlanishiga xizmat qiladi. Turistik salohiyatga ega hududlarda infratuzilma – yo‘llar, aloqa tizimi, kommunal

xizmatlar va transport tarmog‘i yaxshilanadi. Bu esa nafaqat sayyohlar uchun qulay sharoit yaratadi, balki mahalliy aholining turmush darajasini ham oshiradi.

Shuningdek, turizm klasterlari ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Aholining ish bilan ta‘minlanishi, daromadlarning oshishi va iqtisodiy faollikning kuchayishi ijtimoiy muammolar, jumladan ishsizlik va kambag‘allik darajasining pasayishiga olib keladi. Bu jarayon jamiyatda barqaror ijtimoiy muhit shakllanishiga xizmat qiladi.

Turizm klasterlarining samarali faoliyati uchun malakali kadrlar muhim ahamiyatga ega. Gidlar, mehmonxona xodimlari, oshpazlar, transport xizmatchilari va boshqa mutaxassislar zamonaviy xizmat ko‘rsatish standartlarini bilishi zarur.

Shu sababli, O‘zbekistonda turizm sohasida ta‘lim tizimini rivojlantirish, kasbiy tayyorlov kurslari va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu esa klasterlar samaradorligini oshirish va xizmatlar sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Turizm klasterlari iqtisodiyotga bevosita valyuta tushumlarini ta‘minlaydi. Xorijiy va mahalliy sayyohlar oqimi oshishi natijasida mehmonxona xizmatlari, transport, savdo va ko‘ngilochar sohalarda daromadlar ortadi. Bundan tashqari, klasterlar soliq bazasini kengaytiradi va davlat byudjetiga qo‘shimcha tushumlarni ta‘minlaydi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, turizm klasterlari resurslardan samarali foydalanish, investitsiyalarni jalb etish va hududiy iqtisodiy o‘shishni tezlashtirish imkonini beradi. Bu esa O‘zbekiston iqtisodiyotining diversifikatsiyasiga xizmat qiladi.

So‘nggi yillarda turizm klasterlarining rivojlanishida raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar muhim omilga aylanmoqda. Elektron bronlash tizimlari, onlayn sayyohlik platformalari, mobil ilovalar va raqamli to‘lov tizimlari turizm xizmatlarining qulayligi va tezkorligini sezilarli darajada oshirmoqda.

Bunday texnologiyalar nafaqat sayyohlar uchun qulaylik yaratadi, balki klaster tarkibidagi korxonalar faoliyatini ham samarali boshqarish imkonini beradi. Masalan, mehmonxonalar va sayyohlik agentliklari o‘z xizmatlarini real vaqt rejimida boshqarish, mijozlar oqimini tahlil qilish hamda marketing strategiyalarini optimallashtirish imkoniga ega bo‘ladi. Natijada, innovatsion texnologiyalar turizm klasterlarining raqobatbardoshligini oshirib, ularning iqtisodiy samaradorligini yanada kuchaytiradi.

Turizm klasterlarining muhim jihatlaridan biri – mahalliy tabiiy va madaniy resurslardan oqilona foydalanishdir. O‘zbekistonning boy tarixiy merosi, qadimiy shaharlar, arxitektura yodgorliklari, milliy an‘analar va urf-odatlar turizmni rivojlantirishda asosiy resurs sifatida xizmat qiladi. Klaster yondashuvi ushbu resurslarni yagona tizimga birlashtirib, ularni kompleks turistik mahsulotga

aylantiradi. Bu esa hududning jozibadorligini oshiradi va sayyohlar uchun yanada boy tajriba yaratadi. Shu bilan birga, mahalliy aholining o‘z madaniy merosini asrab-avaylashga bo‘lgan mas‘uliyati ham kuchayadi.

Turizm klasterlari jamiyatda ijtimoiy inklyuzivlikni ta‘minlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Ya‘ni, turli ijtimoiy qatlam vakillari – yoshlar, ayollar, nogironligi bo‘lgan shaxslar va kam daromadli oilalar uchun ham ish imkoniyatlari yaratiladi. Ayniqsa, ayollar bandligini oshirishda turizm sohasi katta imkoniyatlarga ega. Oilaviy mehmon uylari, hunarmandchilik, milliy taomlar tayyorlash va xizmat ko‘rsatish sohalarida ayollar faol ishtirok etmoqda. Bu esa ularning iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlash bilan birga, oilaviy daromadlarni ham oshiradi.

Zamonaviy turizm klasterlari ekologik barqarorlik tamoyillariga asoslangan holda rivojlanishi lozim. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, yashil texnologiyalarni joriy etish va ekologik toza transport tizimlarini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb talablaridan biridir. Ekoturizm elementlarining klaster tizimiga integratsiya qilinishi nafaqat tabiatni muhofaza qilishga xizmat qiladi, balki sayyohlar uchun ham sog‘lom va xavfsiz muhit yaratadi. Bu esa uzoq muddatli barqaror rivojlanish uchun muhim asos bo‘lib xizmat qiladi.

Turizm klasterlarining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan ularning marketing siyosatiga bog‘liq. Hududiy brend yaratish, xalqaro bozorga chiqish va turistik mahsulotni samarali targ‘ib qilish klasterlarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Raqamli marketing vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, turizm ko‘rgazmalari va xalqaro forumlarda ishtirok etish orqali O‘zbekistonning turistik salohiyati keng targ‘ib qilinmoqda. Bu esa sayyohlar oqimini ko‘paytirish va klasterlar iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kelgusida O‘zbekistonda turizm klasterlarini yanada rivojlantirishda bir nechta asosiy yo‘nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bular qatoriga raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va xizmatlar sifatini oshirish kiradi. Shuningdek, hududiy klasterlarni diversifikatsiya qilish, ya‘ni faqat tarixiy turizm emas, balki tibbiy, gastronomik, ekoturizm va sport turizmi yo‘nalishlarini ham rivojlantirish katta istiqbolga ega. Bu esa turizm sektorining iqtisodiyotdagi ulushini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda turizm klasterlari aholi bandligini ta‘minlash va hududiy rivojlanishni jadallashtirishda muhim ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega. Ular turizm sohasini kompleks rivojlantirib, xizmatlar sifatini oshiradi hamda yangi ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Natijada xizmatlar sektori kengayadi, kichik biznes va tadbirkorlik rivojlanadi, aholining daromadlari ortadi. Bundan tashqari, turizm klasterlari infratuzilmaning yaxshilanishiga, mahalliy resurslardan samarali foydalanishga va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga

ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish esa sohaning raqobatbardoshligini oshiradi. Umuman olganda, turizm klasterlarini rivojlantirish O‘zbekistonda bandlikni oshirish, iqtisodiy o‘sishni ta’minlash va hududlar taraqqiyotini muvozanatli rivojlantirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari: turizm sohasini rivojlantirish va klaster tizimini joriy etishga oid hujjatlar. Toshkent, 2017–2025 yillar.
2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish strategiyasi va istiqbollari. Toshkent, 2023, 120 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. O‘zbekiston Respublikasida bandlik va mehnat bozori holati bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent, 2024.
4. Ziyadullayev, N. S. Hududiy iqtisodiyot va klaster tizimlari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022, 210 b.
5. Rakhimov, A. A. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirishning iqtisodiy asoslari. Toshkent, 2021, 185 b.
6. Karimov, B. B. Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020, 240 b.